

על צה"ל להיבנות למלחמה הבאה – לא לקודמת

עזר גת | 23 בנובמבר, 2025 | גיליון 2063

הטראומה העמוקה שהותירה מלחמת ה-7 באוקטובר, ובעקבות זאת שפע התקציבים שהועמדו לרשות מערכת הביטחון, עלולים לגרום לכך שצה"ל ישקיע בשורה ארוכה של תוכניות בניין כוח והצטיידות ללא הגדרת עדיפויות ברורה. הגדרה כזו אמורה להיעשות מלמעלה, בתכנון מטכ"לי, על פי מתווי האיומים החזויים למלחמה הבאה, אם תתרחש. יש להגדיר מהם המצוקות והפערים העיקריים ביכולות צה"ל ולכוון את השקעות בניין הכוח אליהם. במידה רבה, כך קורה בפועל. ועדיין, יש חשש שחלק ניכר ממאמצי בניין הכוח וההשקעות בו יתחלקו לרוחב החזית באופן תוספתי – בחלקם למסגרות לחימה ולאמצעים שהיו רלוונטיים יותר למלחמה הקודמת מאשר לזו שתבוא. לא זו בלבד שהשקעה כזאת עלולה להיות לא אופטימלית מבחינת תפוקות הביטחון; היא גם עלולה להגדיל את תקציב הביטחון מעבר לנדרש ולפגוע בהוצאות אזרחיות חשובות ובאיתנות הכלכלית של ישראל. מעל לכל, אין להתכונן למלחמה הקודמת.

זירות האיום

חיזבאללה איננו קיים יותר כצבא טרור אימתני למדי על גבולה הצפוני של ישראל, המסוגל לפלישה מהירה לשטחה ומאיים בכיבוש הגליל. אין פירוש הדבר שאין יותר איום מצד חיזבאללה. התקוות שהארגון יפורק מנשקו הן קלושות. במציאות, חיזבאללה עושה מאמצים גדולים להשתקם, והתלקחויות של לחימה מולו צפויות בהחלט. ובכל זאת, חיזבאללה חלש כיום בהרבה משהיה, איבד את העורף שלו בסוריה, וישראל לא תאפשר לו – בעיקר באמצעות חיל האוויר וכוחות מיוחדים – לשוב בעוצמה לדרום לבנון.

אשר לרצועת עזה, מוקדם עדיין לקבוע לאן יתפתח המצב בה בעקבות ההפסקה הנוכחית של המלחמה העצימה נגד חמאס. עיקר מסגרותיו הלוחמות של הארגון, תשתיותיו בתחום ייצור הטילים ושדרת הפיקוד שלו רוסקו במהלך המלחמה. עם זאת, קשה להאמין שחמאס יסכים להתפרק מנשקו או שיפורק מנשקו על ידי כוחות בינלאומיים, על פי תוכנית טראמפ. להיפך, חמאס מחזק את שליטתו בשטח ומגייס לוחמים חדשים. לפיכך, הלחימה מול חמאס עשויה לשוב ולהתלקח, ואולי אפילו להוביל למתקפה צה"לית לכיבוש השטחים שנותרו בשליטת הארגון ברצועה מעבר לקו הצהוב, עתה כשהחטופים לא בידיו. (על האתגרים הצבאיים הכרוכים בכך – בהמשך.)

האיום הביטחוני העיקרי על ישראל נותרה איראן – בראש וראשונה תוכנית הגרעין, ולצידה מאמציה לחדש את מערך הטילים הבליסטיים שלה, כמותית ואיכותית. מאז ריסוק "טבעת האש" של איראן סביב ישראל הפך העימות הישיר בין שתי המדינות ממשי וצפוי הרבה יותר מאשר בעבר. אפשר להניח שכנגד

איומים אלה משקיעה ישראל, כנדרש, את מירב המאמצים בתחומי המודיעין, הטכנולוגיה ובניין הכוח, להתקפה ולהגנה כאחד.

זירה נוספת, משנית ועדיין משמעותית, וכזו שבה נתגלו מצוקות ופערים גדולים ביכולת הישראלית, היא האיום החות'י מתימן, הן בירי על ישראל ובעיקר בסגירת מיצרי באב אל מנדב לשייט והשבתת נמל אילת. לחיל האוויר ולחיל הים תפקיד מוביל בהתמודדות עם האתגר, ובצד זאת יש לבחון את אפשרויות הפעולה בתוך תימן ובקרבתה, ככל הניתן בשיתוף פעולה עם ממשלת תימן השולטת בדרום המדינה ועם ערב הסעודית, נסיכויות המפרץ ומדינות שכנות אחרות.

ביהודה ושומרון נותר פוטנציאל התלקחות לטנטי ברמות שונות של אלימות, שמתעצם לנוכח הפוגרומים שמבצעים מתנחלים קיצוניים בפלסטינים, פוגרומים שנענים בתגובה נרפית מצד הממשלה והצבא. לנוכח שיתוף הפעולה הביטחוני מצד הרשות הפלסטינית, מוגבל ככל שיהיה, והפעילות הצה"לית האינטנסיבית, קשה לראות כרגע אפשרות של מתקפה צבאית כוללת, בסגנון ה-7 באוקטובר, על ידי חמאס או על ידי כוחות הרשות. אבל יש לקחת בחשבון התקפה מאורגנת אפשרית על יישובים מעבר לקו הירוק וגם בתוכו.

יש הרואים במצרים שבהובלת הנשיא אל-סיסי אויב פוטנציאלי, העשוי ליזום מלחמה עם ישראל או להתגלגל אליה. אינני שותף להערכה זו. אבל על מי שמחזיק בה לזכור שמצרים תלויה בארצות הברית מבחינה צבאית – אפילו יותר מישראל, ושאספקת הנשק והתחמושת האמריקאית אליה צפויה להיות משותקת במקרה של מלחמה. בנוסף, חציית מרחבי חצי-האי סיני מהווה אתגר לוגיסטי ומבצעי אדיר, פנוי מאוכלוסייה ומתכסית, והעוצבות המצריות והלוגיסטיקה שלהן, בעלות החתימה גבוהה, תהיינה חשופות ביותר להתקפה מן האוויר. כמו כן, חיל האוויר מסוגל בזמן קצר להשמיד את הגשרים ולחסום את המנהרות לרוחב תעלת סואץ. אלו הן עובדות יסוד צבאיות בזירה זו, ומצרים מודעת להן היטב.

מובן שצה"ל חייב במוכנות בסיסית לכל איום על גבולות ישראל, כולל מכיוון מצרים. מוכנות כזאת עומדת בחשבון אחרון גם ביסוד ההרתעה הישראלית מהתממשות האיום. לפי פרסומים גלויים יש לצה"ל שש אוגדות תמרון ומספר דומה של אוגדות מרחביות. במקרה הצורך, די יהיה בכך לריכוז עיקר הכוח בדרום ישראל מול האיום היבשתי העיקרי על המדינה, על פי העקרונות הקלסיים של תורת הביטחון. בקרב משולב אוויר-יבשה בתנאים אלה יש לישראל יתרון מובהק.

בעקבות שינוי המשטר בסוריה, יש הרואים בטורקיה איום צבאי אקטואלי. שוב, מדובר בעניין של הערכה, הן ביחס להיתכנות העימות והן ביחס לקווי המתאר שלו. אין ספק בעיונותה של טורקיה של ארדואן כלפי ישראל, שהתחדדה מאוד בעקבות המלחמה, ובחזון ההגמוניה האזורית שלה. אבל רב המרחק מכאן לנכונות להסתכנות של נשיא טורקיה בעימות צבאי ישיר מול ישראל. גם בזירה זו, עימות צבאי, אם יקרה, צפוי להתרחש במרחק מאות ק"מ מטורקיה, מול אתגרים לוגיסטיים ומבצעיים גדולים, אל מול עדיפותו של חיל האוויר הישראלי, ובקרבת עיקר כוחו היבשתי של צה"ל. יתרה מזאת, כפי שממשלה ורוב שיעי בעיראק אינם רוצים שליטה איראנית בעיראק, גם הממשל החדש בסוריה, שהסתייע ומסתייע רבות בטורקיה, אינו צפוי לראות את עצמו כמדינה ואסלית במרחב עותומני.

סדר העדיפויות בבניין הכוח

יש להישמר מהאפשרות שחלק ניכר ממאמצי בניין הכוח של צה"ל יהיה מכוון הטרומה של ה-7 באוקטובר והמלחמה האחרונה. "מי שנכווה ברותחין נזהר בצוננים", אלא שאיום ה-7 באוקטובר לא שרד בצורתו הקודמת, והמענים ביחס אליו מצויים בעיקרם במקומות אחרים.

ברור שיש צורך מידי בשיקום מערכות נשק שנשחקו מאוד במלחמה, בחידוש המלאים, בחזרה לשרות סדיר של שלוש שנים, ובהתאמות שונות אחרות. אולם, אין להניח, במפורש או במובלע, שהמלחמה הבאה בעצימות גבוהה תארך גם היא כשנתיים, ולפיכך להקצות להכנתה השקעות יקרות מאוד. יש לראות את התמשכות המלחמה האחרונה כחריג, שסיבותיו ידונו בהמשך. אף על פי שהיא הייתה הכרחית בנסיבות שנוצרו, מלחמה ארוכה עומדת בניגוד לעקרונות תורת הביטחון. מובן שאין לשלול אפשרות שמלחמה עתידית בלתי חזויה בעצימות גבוהה עשויה להתארך. אולם ישראל עמדה במיצובה הבטחוני הנוכחי אף בפרופיל מלחמה כזה, גם אם במחיר התשה קשה של אנשי הסדיר והמילואים וציוד הלחימה. היא תעמוד בו גם בעתיד, אם יתממש, בלי לשעבד מראש את תקציב הביטחון, ותקציב המדינה, לתרחיש קיצוני.

בניגוד לדעה ששררה לאחר פרוץ המלחמה הקודמת, צה"ל לא קטן מדי למשימותיו. הוא אחד הצבאות הגדולים בעולם, ומונה עשרות חטיבות לוחמות בסדיר ובמילואים. לא רק שאיום הפלישה של צבאות טרור אל מעבר לגבול רוסק בעיקרו; המענה המידי לפשיטות כאלה הוא קיומם מערך ההגנה המרחבית ביישובים לאורך הגבול, שנסמך על יושביהם ולכן זמין מיידית, שמבוסס בחלקו הגדול על משוחררי מילואים, ושחימושו קל, פשוט וזול בהרבה מזה של עוצבות השדה הכבדות. על רקע זה, הזנחת כיתות הכוננות לפני ה-7 באוקטובר ביישובים שבעוטף עזה זועקת לשמיהם. הקמת אוגדה 96, במתווה הגמ"ר כזה, בעקבות המלחמה, לאורך הגבול המזרחי, היא הצעד הנכון, האפקטיבי והחסכוני באמצעים, שיש לנקוט בכל הגבולות.

התארכות המלחמה הקודמת נעוצה בעיקרה במערכה ברצועת עזה. בניגוד אליה, הן מול חיזבאללה, כשיצא צה"ל בסופו של דבר למתקפה עצימה בלבנון, והן במערכת 12 הימים מול איראן, הגיעה ישראל להישגים מוחצים בזמן קצר מאוד. יש להבין שהתמשכות הלחימה ברצועה נבעה רובה ככולה, מחוץ לבעיית החטופים שבידי חמאס, מגורם התת-קרקע, שכוחות חמאס נעלמים בתוכה ומגיחים ממנה. גם לאחר שנתיים, צה"ל לא מצא מענה אפקטיבי הן לכניסה למנהרות לצורך טיהורן והן להריסתן. הבעיה הטקטית שהציב מערך זה בן מאות הקילומטרים, החפור בסלעי אבן חול רכה שמבדילים את הרצועה מיתר החזיתות, ידועה ומוכרת. אבל ספק אם משמעותה **האסטרטגית** הופנמה.

שכן, בהיעדר תשובה אפקטיבית לבעיה, המענה שצה"ל נאלץ לנקוט בו היה הצפת השטח בכוחות, עד חמש-שש אוגדות בתקופת השיא של המערכה – בדומה להיקף הכוחות שצה"ל הפעיל נגד צבאות מצרים וסוריה גם יחד במלחמת יום הכיפורים. ולמרות זאת נמשכה המערכה שנתיים ולא הגיעה לכלל הכרעה. על פניו ברור שיש כאן משהו לא סביר. [ראו "מה טרם תפסנו ביחס למשמעויות האסטרטגיות של התת-קרקע בעזה", מאת כותב שורות אלה, [קישורית], 30 ביולי 2025]

זו המצוקה האסטרטגית העיקרית שנתגלתה במלחמה, וספק אם קיימת מודעות מספקת לגבי האופן שבו היא מטה את הפקת הלקחים מהמלחמה. מצוקתו העיקרית של צבא יבשה היא לא מראית העין של מחסור בעוצבות כבדות נוספות, אלא היעדר מענה הולם לנטרול התת-קרקע – מעל לכל לטיהורו,

וגם להשמדתו – בתחומי הטכנולוגיה, תורת הלחימה, בניין הכוח ואימונו. יש מקום לתייה האם צה"ל הפנים לאשורו את שורש המצוקה וממוקד באורח הולם בפתרונה.

סיכום

מערכות נשק שנפגעו ונשחקו במלחמה דורשות כמובן שיקום. אבל במקביל, מול הפיחות באיום היבשתי מצד צבאות טרור ולנוכח בעיית היסוד של התת-קרקע ברצועת עזה, יש להתאים את בניין הכוח של צה"ל לאתגרים הרלוונטיים.

בזירות היבשה הקרובות יש להתמקד במערך ההגמ"ר לאבטחת הגבולות, ובפתרונות כוללים התקפיים לנטרול מערך התת-קרקע ברצועה.

הזירה האיראנית נמצאת בעדיפות עליונה, והצרכים החיוניים בה, כלחימה במעגל הרחוק, ממשיכים להיות קשורים הדוקות בחיל האוויר, במערך היירוט ובמודיעין. בדרגת חשיבות נמוכה בהרבה במעגל הרחוק נמצא גם האיום החות"י מתימן.

פערים משמעותיים אחרים נוגעים להתמודדות עם טילי שיוט, רחפנים וטילי נ"ט. כיווני הפיתוח וההצטיידות ביחס אליהם קשורים כולם פחות לפלטפורמות היבשתיות הכבדות עצמן ויותר למערכות אקטיביות של שיבוש וירוט, כולל לייזר ומערכות דוגמת "מעיל רוח" ו"חץ דורבן", שיש להתקין על כלל הרק"ם.

אין להיגרר להשקעות תוספתיות לכל אורך החזית, בבחינת "טוב שיהיה" ו"ליתר ביטחון" – כשמערכת הביטחון פועלת כמעין פדרציה של זרועות וחילות, שלכל אחד מהם מוקצה חלק בעונה.

בניגוד לביקורות שרווחו בתחילת המלחמה, להשקעות בטכנולוגיה, כמו גם בחיל האוויר, תפקיד מוביל בבניין הכוח לאתגרי המלחמה הבאה. במסגרת זו גם על חיל האוויר למקד את דרישותיו. לדוגמא, האם באמת, לאחר שמערך מסוקי הקרב תוכנן להיסגר לפני המלחמה, יש לחדש אותו בהשקעת עתק? הוא מוצג כמענה להתקפת פתע של צבאות טרור קלים, וגם מילא במלחמה פער שהתגלה בירוט של טילי שיוט, שהם קטנים, איטיים וטסים נמוך. המסק"רים הם מערכת יקרה ומשוכללת שנועדה ללוחמה נגד עוצבות משוריינות. יתכן מאוד שטיסת מטוסים קלים וזולים בהרבה בקנייה ובאחזקה, שמיועדים למשימה מסוג זה, כמו הסקי" וורדן (Sky Warden), גרסה צבאית משוריינת, מצוידת וחמושה היטב של מטוס הריסוס אייר טרקטור 802, שמשמשת גם את כוחות ארצות הברית, הם מענה מיטבי יותר אל מול חדירת פתע של צבאות טרור. גם נגד טילי שיוט, המסק"רים נראים בעיקר כפתרון זמני.

מיקוד השקעות צה"ל ואופטימיזציה שלהם לקראת אתגרי המלחמה הבאה הם חיוניים – מבצעית ותקציבית כאחד.

מאמרים קודמים של המחבר בנושא:

[הגדלת צבא היבשה או עדיפות לטכנולוגיה?](#), 14 במרץ 2024

["צבא הפרשים" הופך "לצבא ההייטק"](#), 3 ביוני 2025

[מה טרם תפסנו ביחס למשמעויות האסטרטגיות של התת-קרקע בעזה](#), 30 ביולי 2025

**** עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט**